

Rosa Calafat
Hizkuntzalaria

«Katalana ez dago minorizatua, debekatua dago»

Filologia Katalanean doktore, hizkuntzalaritzako eskolak ematen ditu Rosa Calafatek (Andratx, 1963) Universitat de les Illes Balears-en. Iaz, soziolinguistikako bi saiakera argitaratu zituen, *Torcebraç entre dues cultures* eta *Per a un ús ètic del llenguatge*.

ARITZ GALARRAGA
Argazkiak: Oriol Clavera

Demokrazian bizi gara, Rosa, eskola katalanez da, komunikabide saldo bat ere bai, jende askok daki katalana... Baten batek esango dizu lana egina dagoela.

Diskurtso hori asko saltzen da, hain ondo ezen hizkuntza komunitatetik

kanpoko taldeetan pentsatzen baita katalanak beti gaudela eskean, protestatzen, nahi dugunean hitz egiten dugula... Errealitatea beste bat da: proposatzen duzu zinemaren %50 katalanez izatea eta zerua eskatzen ari zarela dirudi, zerbait histrioni-

koa, lekuz kanpoko. Jendeak uste du dena egiten dela katalanez, baina hona etorri eta ikusten dute ez dela hala. Fedea izan nahi nuke eta sine-tsi lana egina dagoela, modu horretan osasunez ere hobeki nengoke, baina marrazki bizidunen pelikula

bat ikusi nahi badu haur batek ezin du sarri, taberna batera joan, kafea eskatu eta esan diezazukete ez dizutela ulertzen.

Katalana ez da beraz hizkuntza normalizatua.

Ez, katalanak 300 urtez jasan ditu debekuak. Noski, errekupeazio oasiak ere pasa ditu, baina inork ez dizu ziurtatzen ez duela berriz desertu gorria pasa beharko. Orain oasi txikian gaude, hemendik hamar urtera zer gertatuko den ez dakit.

Zure kezken artean nagusietakoa katalana husten ari dela, nolabait esatearren, hitz katalanekin hitz egiten dela baina gaztelaniaz, edo, hobe esan, gaztelar batek bezala.

Hori da, gaztelaniaz pentsatzea hitz katalanekin. Oso arduratzen nau, hizkuntza ez baita hitzen bilduma soila, hizkuntza batean pentsatu ere egiten da. “*Me pone como una moto*” katalanez esateak ez du zentzurik, badago hori dioen hizkuntza bat, “*m’encén la sang*” edo “*em puja la sang a la cresta*” ditugu gurean. Hortik aurrera du zentzua hizkuntza honek, katalanak edo dena delakoa, hizkuntza batek zentzua baitu errealitatearen gaineko ikuspuntu ezberdina emateko kapaz den momentutik.

Baina katalanak bizi duen prozesua hori da, gaztelaniartzea.

Katalanak zorrea izan du: garai jakin batzuetan hainbat jenio izan ditu. Pompeu Fabra, Antoni Maria Alcover, Joan Coromines, idazle handiak, itzultzaileak, Carles Riba. Jende horrek hizkuntza bat egin zuen, idatzia, kalitate ikaragarrikoa. Egin eta esan zuten, to, baduzue XXI. menderako hizkuntza. Ahozko hizkuntzarekin ez zegoen arduratzeko motiborik, erabilerazko hizkuntza baitzen. Geure belaunaldia katalana da, neroni Mallorkako katalana, eta ez liburu batek esan digulako, ez telebistak, baizik eta oparitu didatelako hizkuntza, nire hizkuntza, ahozkotasan ikaragarrikoa, non sartzen ziren Jaume erregea, Mediterraneoan zeharreko balentriak, eta abar. Eskola gaztelaniaz izan zitekeen, baina Mío Cid martetarra zitzaidan, nire errealita-

tea beste bat zen erabat. Katalanak ahozko aberastasun izugarria zuen. Noiz hautsi da hori? Oraintxe, ahozko hizkuntza hizkuntza mediatikoak ordezkatu duenean, ahozkotasan diferentia sortu denean, Internet, telebistak kutsatua. Frantsesak onik atera dira nolabait, espainiarrek ahaleginak egiten dituzte, eta katalanak ez dugu lortu.

“Zure hizkuntza hitz egiteagatik kalean iraintzeak ez du izenik, ez da humanoa; hori zure etxean egitea, gainera”

Zeintzuk dira bigarren aldiko ahozkotasan hori lortzeko trabak bada?

Niretzat, dialektalizazioa, hau da, pentsatzea hitz bat ez dela ahozko hizkuntzakoa, baizik eta dialektala, eta beraz, ez komuna. Lurralde bat erkidego autonomo edo estatueta fragmentatzearen ondorioa da. “*Xalar*” aditzak erabilera arrunta du, lagunartekoa, Menorca edo Tarragonan, baina estandarrean inork ez du “*xalar*” erabiltzen, jendeak “*disfrutar*” esaten du. Hizkuntza kolokiala da, beraz, gaztelania delako, eta “*xalar*” dialektalismoa, leku jakin batzuetan baino ez baita erabiltzen. Hori nola konpondu, horra arazoa. Ez bagara jartzen hori egitera, orain arte bermatua geneukan erabilera eremu bat, herentzian jasoa, galduko dugu.

Fragmentazio politikoak zer kalte egiten dio hizkuntzari?

Tarteka esaten dute valentziera ez dela katalana, eta hori zorigaitz bihurtzen da, harlauza errealitatearen gainean. Berdin dio egia den edo ez, egia zientifikoek ez dute sobera inporta, ez arrazoiek, aurkako sinergia batzuk sortzen direnean. Katalana hizkuntza bat dela, Salsesetik Guardamarrera eta Fragatik Maora? Inporta al du gehiegi desprestigio sinergien aurrean? Ez. Ez da argudio filologikoen inguruko afera, fede kontua baizik.

Ados, gaur egunean ez dago inor katalanaren aurka, baina, Joan Fus-

terrek zioen bezala, “orain laudatuz saiatzen dira deuseztatzen”.

Nik esan dezaket libertatea defendatzen dudala munduko pertsonarik autoritarioena izanik. Hizkera nire komenientziara erabiltzea da hori. Hizkuntza aniztasunaren alde nago, aniztasun horrek hizkuntza jakin bat defendatzea esan nahi ez duen bitartean. Ingelesa, frantsesa, txinera nahi baduzu, baina katalana? Lau katuren kalaka da, lehenik argitu beharko genuke mallorkera edo valentziera den, katalana bada inposaketa da, valentziera bada, gaztelaniaren antzekoa denez, tira. Zer ulertzen dugu hizkuntza aniztasunagatik? Termino hutsala da.

Gertatzen da. Adibidez, Valentzian, Valentzieraren Akademia sortu dute, baina telebista errepikagailuak itxi dituzte, TV3 ezin ikusi ahal izateko.

TV3 ikustea ez da ekintza politikoa izan. TV3 Valentzian edo Balear Uharteetan ikusi izan bada, ez da politikoei onberatasun eraso izan dutelako: herriak ordaindu zituen telebista errepikagailuak, herriarenak dira. Herriaren aurka egitea da horiek ixtea.

Independenzia politikoa da batzuenzat soluzioa.

Inoiz ez dago soluzio bakarra. Hizkuntzak izaki biziak badira, geu bezala, hots, Joan Brossak zioen tridimentsionaltasuna badute, arima, gorputza, burua, irtenbidea ezin da izan bat. Egia da, hizkuntza ez da egun inposatzen, proposatu egiten da, eta onartu, sinergia simboliko andana jarri behar da martxan. Nola jartzen dira martxan sinergia horiek gizarte demokratiakoetan? Ez mailu kolpeekin, baizik eta komunikabideen bitartez, adibidez, kazetariak funtzio garrantzitsuak dute, irakasleak, politikariak, diskurtsoak. Hori guztiori alda daitete gaurtik biharrera? Ez noski. Bidea egin beharra dago. Independentziak lagunduko luke bide hori egiten? Litekeena da, ez legoke hainbeste traba legalik, baina berdin egin beharrekoa litzateke, independentziak berak bakarrik ez du ezertxo ere ziurtatzen, ez bada independentziak egiten utziko lukeen lanak.

**Hizkuntza borondate politikoa-
ren menpe dagoela esango
zenuke?**

Hizkuntzen geroa botere sinergien menpe dago, politikarien esku noski, baina ez bakarrik, kapital ekonomikoa, kapital mediaticoa... dena sartzen da jokoan. Hizkuntza merkatua da, ondo saldu behar den produktua, eta ez badut ondo saltzen, ez badiot prestigioa ematen, produktu hori arnairu barruan geratuko da, itzalean.

**Nola gainditu hori? Hizkuntza
minoritarioa ez, baina minoriza-
tua da katalana?**

Hizkuntza minorizatua, erabilera eremu guztiak ez dituena da. Baina ez da hori katalanaren kasua, katalanak erabilera eremu guztiak hunkitzen ez baditu ez da hiztunen zati bat ez delako kapaz eremu guztietan erabiltzeko, baizik eta erabilera eremu batzuk debekatuak dituelako. Hiztun katalan trebatua kapaz da hizkuntzaren erregistro guztiak izateko. Nahiz eta katalana zinema aretoetan debekatua egon, zulo txo bat dagoenean sartzen da. Beraz, katalana ez dago minorizatua, debekatua dago, diferentea da.

Debekatua esan duzu orain. Terminologia lehorra erabili ohi duzu zure idatzietan, genozidio linguistikoa, kolonizazioa...

Terminoia, anbiguo ez den hitza omen da. Hizkuntzak bere burua azaltzen duenean zaila da hitzak termino absolutu izatea. Hizkuntza gizarte baten instrumentu bat gehiago baino ez da. Gizartearen parte gisa hizkuntza aurreiritziz betea dago. Aurreiritziak beharrezko dira neurri batean, defendatzen gaituzte, terminoak, hitzak beharrezkoak dira geu babesteko. Arzoa dator ni defendatzen naizenean zu molestatzeko bazaitut. Nik badiot nire hizkuntzarekin genozidio linguistikoa egin dutela, ni ez nau molestatzeko, baina akaso kontzienteki edo inkontzienteki genozidioa egiten duena molestatu du. Terminoak ez dira neutroak, dinamiken produktu dira.

**“Proposatzen duzu
zinemaren %50 katalanez
izatea eta zerua eskatzen
ari zarela dirudi, zer bait
histrionikoa, lekuz
kanpokoa”**

**Elebitasuna zen, adibidez, orain gutxi
arteko termino klabea.**

Elebidun izatea, hizkuntza bat baino gehiago erabiltzeko kapazitatea izatea da, erabilera eremu guztietan. Bi hizkuntzen erabilera alternatiboa egitea, beraz? Noiz, erabilera eremu berean? Ez. Bat erabiltzen baduzu ezin duzu bestea erabili. Modaren arabera erabiltzen dira terminoak. Diglosia, esaterako. Diglosiak esan nahi du erabilera eremu batzuk hizkuntza bati erreserbatuak daudela, baina ez da kasua, nik erabil ditzaket katalanaren erregistro guztiak.

**Baina ez duzu egiten. Ez dizute
uzten?**

Hizkuntza bat debekatua dugu, eta bestea ez. Baina, kasu, bada jendea katalanak gaztelania debekatu egiten duela dioena. Diskurtsoetako bat da: katalanak arriskuan jartzen

du gaztelania. Lehenik, gaztelania ez dakit zenbat mila milioik hitz egiten duten, XV-XVI. mendetik hizkuntza koloniala da. Ni, momentuz, ez nau larritzen bere egoerak. Aldiz katalana ez da hizkuntza koloniala, bere lurraldearen baitan dago, gainera bere lurraldea okupatua izan da. Eta, aldiz, katalanak erabilera eremuak hartzeko pausoa ematen duenean, gaztelania arriskuan jartzen du eta ez bakarrik Katalunian, gaztelania osoa jartzen du arriskuan! Absurdua da.

**Nola errotzen dira halako dis-
kursuok?**

Aurreiritziak dira, gizartearen sartzeko errazak, gizakiaren oso oinarrizko gauza batekin jokatzen baitute, beldurrarekin. Beldurrak babesa eskatzen du, erraizari jotzen du. Katalanak badatozela! Funtzionatzen du, liderrak igoarazten dituzten diskurtsoak dira, lider totalitarioagoek beti erabiltzen dituzte. Neurri txikiagoan, edonork erabil ditzake, haur bat dominatzeko, adibidez, oso erraza da. Hizkuntzarekin jokatzeak giza espeziea mugitzen du, hitzen beharrezko gaudela. Pentsa zeinen erraza den hitzaren bidez kolektibitate bat mugitzea. Nik badiot, “katalana Katalunian ezartzen bada 2.000 lanpostu izango dira arriskuan”, nahikoa da norbaitek hori publikatu nahi izatea. Eta, sinetsiezadazu, horrelakoak publikatzen dira.

**Hizkuntza batek irauten du soilik
lurralde batean beharrezkoa bada,
edo egungo bizikidetzarekin aurrera
egin dezake katalanak?**

Nik uste dut gaur egunean pertsonak ezin duela elebakarra izan, nahiz eta hizkuntza hori espainola, frantsesa, italiarra izan. Gaur egunean komunikazio hizkuntza beste bat baita, ingelesa, eta gutxienez, ingeleseko ezagutza batzuk izan behar dituzu, komunikazio hizkuntza gisa behar duzu. Horretan, katalan gisa, ez naiz diferente sentitzen espainol, frantses, italiar batengandik, gutxienez bi hizkuntza jakin behar dituzte, lurraldekoa, propioa,

“Hizkuntza komunitatetik kanpoko taldeetan pentsatzen da katalanak beti gaudela eskean, protestatzen”.

eta komunikaziokoa. Gero, zer gertatzen da beste hizkuntza batek debekatzen dituen hizkuntzekin? Nola konpondu hori? Gatazka diferentea da, ez da multilinguismoa, ez bilinguismoa, ez hizkuntzen ezagutza. Zer egin dezaket nik hizkuntza bateko hiztunek erabilera eremu jakin batzuk debekatuak dituztenean? Afera politikoa da hori, politikoki konpondu beharrekoa.

Baliagarria al da katalanaren ispilua euskaldunontzat?

Errealitate diferenteetatik abiatzen gara, hizkuntza diferenteetatik. Pentsamendua desberdintzerako orduan euskaldunek hobeto daukazue, ez baita hizkuntza erromaniokoa. Egia da zuek eta guk okupazio eredu bera dugula, okupazio prozesuek beti parametro berdinak dituzte, baina hizkuntzak desberdinak

“Katalanak 300 urtez jasan ditu debekuak. Errekuperazio oasiak ere pasa ditu, baina inork ez dizu ziurtatzen ez duela berriz desertu gorria pasa beharko”

dira, dinamikak, eta bakoitzak bere etxera begiratu behar du, norbere dinamikaren arabera ekiteko. Ez da bizilaguna kopiatu behar, ez eredurik jarraitu, niri balio izan didanak zuri ez dizulako balio. Quebec-etik ehuneko txiki bat har dezakegu guk, adibidez.

Eta ez erreplikatzeko zerbait?

Ez da katalanek egin duguna, ez euskaldunek, egin digutena baizik.

Zure hizkuntza hitz egiteagatik kalean iraintzeak ez du izenik, ez da humanoa; hori zure etxean egitea, gainera. Herri gehienak gu bezala daude, baina guri buruz ari gara orain. Ez dugu biktima jarrera izan behar, emakume gisa diotsut eta katalan gisa. Sinergia batzuen produktu gara, bai, arazoa da mundu guztiak ez duela sinergia batzuen produktu garenaren kontzientzia, aurreiritziak oso errazak baitira, jendeak uste du molestatzen duela bere hizkuntzan. Dinamika aldatzea erlatiboki erraza da beste energia bat jartzen baduzu zirkulazioan, baina oraingo energia hau dagoen bitartean, zaila. Zaila da hizkuntzen afera, ez dago formula matematikorik, eta batzuetan gauza txikiak aldatzen dituzte gauza handiak, ez dago dena gure esku. ■

Babeslea: Bizkaiko Foru Aldundia

gure!
artean!
euskaraz

BFA
DFB